

NÁRODNÍ KONVENT

Evropský sociální pilíř v kontextu dokončení hospodářské a měnové unie, ekonomické a sociální konvergence

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuze kulatého stolu Národního konventu o EU konaného dne 24. února 2017

Doporučení vypracoval odborný garant kulatého stolu – Českomoravská konfederace odborových svazů

Úvod do problematiky

Kulatý stůl na téma Evropský sociální pilíř v kontextu dokončení hospodářské a měnové unie, ekonomické a sociální konvergence se zaměřil na komplexní problematiku měnových a hospodářských otázek v EU, jež je úzce spojená s dynamickým vývojem sociální stránky konvergující Evropy. Na jednání kulatého stolu bylo diskutováno oznámení o zřízení evropského pilíře sociálních práv, se kterým ve svém projevu o stavu Unie vystoupil předseda Jean-Claude Juncker v Evropském parlamentu dne 9. září 2015. V návaznosti na toto oznámení Evropská komise (EK) vydala v březnu 2016 sdělení, jímž vyhlásila veřejnou konzultaci k podobě evropského pilíře sociálních práv. Ta probíhala do konce roku 2016. EK v této věci obdržela přibližně 16,5 tisíce příspěvků, které doposud vyhodnocuje a nadále vede diskuse o tom, jak vůbec by měl pilíř sociálních práv, jakožto jeden ze způsobů prohlubování sociální dimenze hospodářské a měnové unie, definován, uchopen a dále rozvíjen.

Účastníkům kulatého stolu byly již známy jak průběh, tak závěry konference na vysoké úrovni k podobě evropského sociálního pilíře konané v únoru 2017. Ta se zaměřila zejména na společenské problémy, které by mohly být v rámci sociálního pilíře řešeny, stejně tak jako na nastavení cílů v jednotlivých oblastech navrhovaného pilíře. EK dále v této věci představila záměr vydat k záležitostem spojeným se sociálním pilířem Bílou knihu, která by měla být vydaná pravděpodobně ke konci dubna 2017.

O složitosti problematiky pilíře sociálních práv svědčí vysoký rozsah témat probíraných v jeho rámci. Jedná se například o pružné a jisté pracovní smlouvy, mzdy, zdravotní péče a dávky v nemoci, péče o děti, bydlení a další.

Rámec diskuze kulatého stolu

Diskuze na kulatém stole byla strukturována do čtyř okruhů:

1. **Priority sociálního pilíře:** Které navržené prvky sociálního pilíře (by měly být rozvíjeny prioritně? Jakou formu by měly jednotlivé prvky mít, aby byly pro ČR užitečné? Jsou naopak některé oblasti nadbytečné?
2. **Metoda dosažení cílů sociálního pilíře:** Je vzhledem k zásadním odlišnostem sociálního systému členských států EU realistické, aby se na vnitřním trhu EU stanovily společné standardy a narýsovaly základní obrysy sociální politiky, anebo je nejprve vhodné/dostatečné zmenšit rozdíly v ekonomické úrovni a sociálních standardech mezi členskými státy? Jakou architekturu pro sociální pilíř zvolit, aby posiloval konvergenci mezd a příjmů uvnitř unie, a aby naopak neumožnil vytváření překážek v jejich sblížení? Brání některá existující platná legislativa rozvoji sociálního pilíře, nebo mu naopak napomáhá (např. nařízení o koordinaci sociálních systémů, směrnice o službách, směrnice o vysílání pracovníků)?
3. **Širší dopady zavedení sociálního pilíře:** Jaký význam mají společné základy sociální legislativy a základní rámec sociální politiky pro pocit „ekonomické bezpečnosti“ občanů EU a pro řešení negativních dopadů fungování evropského trhu? A jak kontext negativních dopadů vnitřního trhu zapadá do logiky integrace eurozóny, která je rovněž zmiňována v kontextu tvorby sociálního pilíře?
4. **Sociální pilíř v kontextu 4. průmyslové revoluce:** Jakými způsoby je vhodné zachytit na evropské úrovni dopady čtvrté průmyslové revoluce na sociální oblast a trh práce?

Na Národním konventu vystoupili diskutující zastupující státní správu, akademickou sféru, sociální partnery či neziskové organizace. Jednání se aktivně zúčastnila i portugalská

europoslankyně, paní João Maria Rodriguesová, zpravodajka k evropskému pilíři sociálních práv v Evropském parlamentu.

Moderování se ujala **Lucie Studničná**, vedoucí mezinárodního oddělení ČMKOS a členka Evropského hospodářského a sociálního výboru, jakožto zástupkyně odborného garanta tématu.

Úvodní slovo přednesl státní tajemník pro evropské záležitosti **Tomáš Prouza**, který vymezil problematiku pilíře sociálních práv jako principiální otázku nové podoby *evropského modelu fungování* v nastupující digitální době a při setrvávajících rozdílech mezi novými a starými členskými státy.

Uvedl, že nová podoba pilíře sociálních práv v kontextu výkonu a produktivity Evropské unie se již nebude týkat pouze první fáze *tvorby blahobytu* v EU, ale také další fáze *rozdělování vytvořeného blahobytu* (hodnoty přidané zpracováním) mezi členské země. V kontextu toho uvedl, že diskusi o těchto otázkách je nezbytné znovu seriózně otevřít zejména v situaci, kdy mezi zeměmi EU existují několikanásobné rozdíly ve mzdách a platech za srovnatelnou práci, stejně jako na úrovni minimálních mezd, starobních penzí a sociálních standardů vůbec.

Zdůraznil, že v ČR byly před více jak čtvrtstoletím odstraněny drátěné ploty mezi východem a západem na státních hranicích, nicméně k setření rozdílů v oblasti ekonomické a sociální došlo jen částečně. Dle státního tajemníka pro evropské záležitosti musí být zaručeno, že se dál nebudou zvětšovat absolutní rozdíly mezi nejvyspělejšími zeměmi na straně jedné a těmi méně vyspělými na straně druhé. Je přitom třeba najít způsob, jak zachovat ve funkční podobě všechny čtyři svobody evropského trhu – svobody volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Pokud nedojde k jeho včasnému nalezení, je třeba si klást otázku, zdali má evropská ekonomická a sociální integrace smysluplnou budoucnost.

João Marie Rodriguesová se ve svém vystoupení zaměřila na přípravu nového plánu pro řešení otázek týkajících se posunu v současné podobě evropského sociálního modelu či zajištění přístupu Evropanů ke stejným sociálním standardům. Ti by měli mít zaručen takový přístup k sociální ochraně, která bude rovnocenná bez ohledu na místo jejich narození či usazení, bude se uplatňovat na všechny věkové kategorie, a to bez ohledu na pohlaví či délku pracovního závazku právě vykonávaného. Stejně sociální standardy by dle Rodriguesové měly být rovněž platné jak pro osoby soustavně se připravující na budoucí povolání, tak pro ty v post-produktivním věku. Analogicky to platí i pro zajištění standardů BOZP, důstojného odměňování, srovnatelné odměny vysílaných zaměstnanců s těmi domácími či při nastavování podobné výše odměn za práce s podobnou úrovní produktivity. Tyto a mnohé další aspekty je dle paní Rodriguesové nutno považovat za součást budoucího kodexu konvergence.

Předseda ČMKOS **Josef Středula** představil podkladový materiál k Národnímu konventu. Ve svém projevu reflektoval předem připravené otázky s využitím statistické dokumentace vývoje rozdílů v úrovni hrubého domácího produktu v přepočtu na jednoho obyvatele vybraných členských zemí v komparaci s etalonem původních 12 členských zemí EU v horizontu posledních 22 let. Na příkladu České republiky byl demonstrován vývoj salda odlivu kapitálu jako klíčového dezintegračního faktoru. Ukázkou rozdílných hladin minimálních mezd bylo následně poukázáno na rozdíl v možnostech jednotlivých členských zemí, jak pokrýt elementární potřeby částí osob pohybujících se na dolní hranici příjmového rozdělení. Zároveň byl prezentován hrubý odhad časového horizontu, ve kterém je možné v zemích V4 dosáhnout ekonomické konvergence vůči vyspělejšímu jádru EU.

Následně byly zmíněny nástroje potřebné k dosažení ekonomické konvergence, a to zejména v souvislosti s výzvami, které stojí před společností v souvislosti s nástupem

4. průmyslové revoluce. Dle Středuly bude klíčové zejména nasazení sociálního kapitálu, od kterého lze očekávat udržení předností hospodářského modelu sociálně tržních ekonomik. Takový model bude mít potenciál odblokovat existující systémové zábrany, které v současnosti podporují a stojí za nadprůměrně vysokým odlivem kapitálu z ČR. V tomto ohledu je třeba dle řečníka hledat synergické efekty umožňující i v přechodném období aplikovat v přiměřené míře smysluplné evropské sociální standardy.

Josef Středula dále rozvedl nezodpovězené otázky týkající se zejména problematiky čtvrté průmyslové revoluce (resp. Práce 4.0). Zaměřil se především na to, kdo bude v éře digitalizace pracovat, kdo bude platit daně a odvody, v jaké výši či z jakých titulů budou hrazeny výpadky ve zdrojích veřejných rozpočtů, tj. veřejné služby jako je zdravotní péče, školství či starobní důchody. Otázkou bude rovněž to, co se stane se spotřebitelskou poptávkou, pokud dojde k výpadkům příjmů domácností v důsledku salda likvidovaných a nově vytvářených pracovních míst. Závěrem se řečník myšlenkově připojil k tezi Tomáše Prouzy v tom, že bez silné sociální dimenze nemá Evropská unie dobrou budoucnost.

Náměstek ministryně práce a sociálních věcí **Jiří Vaňásek** představil stanovisko Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV). Zaměřil se především na čtyři teze diskutovaného podkladu v tom kontextu, že v ČR panuje uspokojení z celostátně nízké průměrné míry nezaměstnanosti, která klesla již na 3,6 %. Nicméně nelze přehlédnout, že nezaměstnanost ve skupině osob se základním vzděláním zůstává i nadále velmi vysoká, a to 18,7 %. Podobně znepokojivé rozdíly existují rovněž při srovnání jednotlivých krajů. Připomněl, že i přesto, že v ČR je podíl osob ohrožených příjmovou chudobou nebo sociálním vyloučením vůbec nejnižší z celé EU28 (v roce 2015 dosahoval 14 %), je nepřehlédnutelné, že docela početná vrstva populace se i přesto nachází nebezpečně blízko hranice příjmové chudoby. I proto MPSV hledá způsoby a nástroje, jak riziku propadu do příjmové chudoby u těchto kohort efektivně čelit.

MPSV považuje za nejnaléhavější prioritu v oblasti pracovněprávních vztahů opatření směřující k dalšímu prohlubování principu „flexicurity“. Ten cílí na zvyšování flexibility smluvních pracovních vztahů a podmínek uplatňováním nových forem organizace práce (především zvyšování počtu kratších pracovních úvazků s adekvátním mzdovým ohodnocením, zavádění homeworkingu a teleworkingu) za současného prohlubování právní ochrany zaměstnanců. To vše jak v době trvání těchto pracovních vztahů, tak i po jejich skončení, včetně udržování a rozvíjení kvalifikace a dovedností zaměstnanců během výkonu zaměstnání a při přechodu do zaměstnání nového. Základním principem při prohlubování tohoto systému je důsledná vyváženost aplikovaných opatření.

Zástupce MPSV se přiklonil k předchozím řečníkům v tom smyslu, že akutními úkoly jak pro EK, tak pro členské státy je vytváření podmínek pro využití šancí, které přináší agenda společnosti 4.0 a hledání takových cest, které zabrání prohlubování rozdílů v sociálních úrovních mezi členskými státy.

Stanovisko Svazu průmyslu a dopravy ČR (SPD) tlumočila **Vladimíra Drbalová**. Citovala generálního ředitele BusinessEurope Markuse Beyrera, který v úvodu lednové konference k podobě evropského pilíře prezentoval názor podnikatelských zástupců v tom smyslu, že Evropě nechybí sociální dimenze, ale konkurenceschopnost.

Z představeného stanoviska jasně vyznělo, že zástupci podnikatelského sektoru jsou skeptičtí k nadměrnému rozsahu iniciativy EK v sociální oblasti, přičemž ve výčtu oblastí, kterých se samotný pilíř sociálních práv dotýká, postrádají jistou hierarchizaci. V tomto ohledu jasně vyplynulo, že pokud se má stát pilíř sociálních práv skutečným kompasem konvergence v Evropě, musí se soustředit na oblasti, které budou mít skutečnou přidanou hodnotu a povedou ke zvýšení ekonomické výkonnosti EU, růstu, posílení vnitřního trhu a fungujícím trhům práce. Pro podniky operující v ČR a v rámci jednotného trhu jsou prioritní

zejména opatření, která zlepší a podpoří podnikatelské prostředí, zabezpečí přístup k pracovní síle s odpovídajícími znalostmi a kompetencemi a v neposlední řadě usnadní takové formy práce a organizace pracovního času, které budou odpovídat změnám ve světě práce, novým podnikatelským modelům, digitální ekonomice a individualizaci pracovních úvazků. Zaměstnavatelé plně podporují návrat k principu flexicurity. Důležité dle nich bude rovněž zaměření se na daňové systémy a systémy dávek, tak aby podporovaly princip making work pay – tedy aby se odměna za práci vyplácela a byla motivační.

Poslední stanovisko přednesl pan **Martin Potůček**, profesor sociologie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, uvedl, že nutnou podmínkou rozvíjení evropského sociálního pilíře je obnovení důvěry českých občanů k institucím a představitelům evropské integrace. Ta totiž dlouhodobě klesá a loni se ocitla na svém historickém minimu. Obdobný trend je však zaznamenáván i v jiných zemích EU. Při pátrání po příčinách se zdá, že důvodem pro tento vývoj je zejména dlouhodobé se promítání důsledků ekonomické globalizace zprostředkované evropskou politikou jednotného trhu a veřejnou podporou soukromých finančních institucí do životních podmínek a společenského blahobytu občanů EU. Přitom je třeba brát v potaz, že dosavadní institucionální architektura sociálního pilíře EU, nýbrž ani národní sociální systémy většiny členských zemí EU, nedokáží negativním sociálním důsledkům globálních tržních sil účinně předcházet a bránit se jim.

Následně proběhla diskuse s přítomnými posluchači, kteří se vyjádřili k otázkám představeným v rámci diskusních okruhů Národního konventu. Byla vyslovena řada tezí, které lze zařadit do tří vzájemně se prolínajících oblastí.

V následné diskuzi, které se zúčastnilo 16 přítomných expertů, postupně jmenovitě P. Trantina (Evropský hospodářský a sociální výbor), V. Rybková (asistentka poslankyně Evropského parlamentu M. Šojdrové), P. Žáková (Zastoupení Evropské Komise v ČR), J. Simonová (Glopolis), B. Dufek (Asociace samostatných odborů), J. Dienstbier (senátor), J. Souček (předseda Odborového svazu KOVO), J. M. Rodriguesová (Evropský parlament), M. Potůček (Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy), J. Středula (předseda ČMKOS), V. Drbalová (SPD), Z. Zajarošová (MPSV), A. Chmelař (Úřad vlády ČR), J. Šulc (poradce ČMKOS), L. Veselý (asistent J. M. Rodriguesové) a K. Kořínková (Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha) byla vyslovena řada tezí, které se dají rozdělit do tří vzájemně se prolínajících oblastí:

a) Na otázku o prioritách sociálního pilíře, potažmo jaké metody a postupy volit k dosahování cílů sociálního pilíře (již v přechodném období), bylo doporučeno více se zaměřit na spojitost problematiky robustnosti sociálního pilíře s otázkou čelení extrémně vysokému a dále rostoucímu odlivu zisků do daňových rájů různými metodami daňové optimalizace. Došlo k vznesení požadavku na zdaňování zisků v zemích jejich vzniku, namísto přístupu ke zdanění dle země sídla investora.

b) V případě širších dopadů zavedení sociálního pilíře byla opakovaně zmíněna potřeba zvýšení oboustranné korelace ekonomické výkonnosti a nabídky sociálních standardů, resp. větší korelace růstu zisků a mezd, příp. současně ve vztahu ke zvyšující se produktivitě práce adekvátní zvýšení odměny za práci, zlepšení pracovních podmínek včetně BOZP, zvýšení ekonomické prosperity a hladiny sociálních dávek či zvýšení příspěvků do sociálních fondů (i s ohledem na demografické posuny). Tuto cestu je dle diskutujících třeba považovat za nosnou v tom smyslu, že společně integrovaný ekonomický trh (pohyb zboží, služeb i kapitálu) musí být doprovázen společnými sociálními standardy provázejícími volný pohyb osob v evropském prostoru. V návaznosti na to bylo dále doporučeno úzce spolupracovat při vytváření evropského pilíře sociálních práv i s nevládními organizacemi a sociální ekonomikou, přičemž se pokusit propojit sociální pilíř s agendou Víze Česká republika 2030.

Bylo konstatováno, že pojem „evropský sociální model“ je spíše pojmem mediálním a akademickou zkratkou, než exaktně definovanou kategorií. Dnešní Evropa má přinejmenším tři podoby sociálního pilíře, které je nutno je rozlišovat. Existuje přitom celá řada různých sociálních standardů, jež nutně poškozují evropský trh práce. Na to se úzce váže např. diskuze o podobě směrnice o přeshraničním vysílání pracovníků či zkušenosti s podmínkami hostování plzeňských filharmoniků v Bavorsku a jejich odměňování za tuto činnost. Tyto a další příklady indikují složitost situace a naznačují odpověď na otázku, zda je společná evropská sociální politika opravdu potřebná či stačí pouze její parciální forma dle potřeb jednotlivých členských zemí. Vystává rovněž otázka co je nutno udělat pro to, aby byl sociální pilíř obecně závazný (např. v podobě jistého minimálního společného jmenovatele). S ohledem na tyto otázky bylo konstatováno, že kompromis v ukotvení sociálních pilířů bude zřejmě spočívat v „měkčí“ formě, která bude závazná pro firmy a v jiné formě pro odbory a zaměstnance. Zejména kriticky byla posuzována úvaha o plošném zavedení nepodmíněného univerzálního příjmu. Takový přístup je dle diskutujících třeba považovat za makroekonomickou zkratku, která, v případě, že by se realizovala, by v řadě zemí mohla vést k poškození systému jejich veřejných financí.

c) V kontextu sociálního pilíře a rozvíjející se 4. průmyslové revoluce zaznělo ze strany diskutujících varování, že ač s řadou přednášených tezí na toto téma je možno souhlasit, některé jiné se zdají být v jádru utopické, jelikož v dostatečné míře nezohledňují vážně determinanty v podobě dosud trvajících zásadních rozdílů v úrovni ekonomické vyspělosti mezi členskými státy, jež tvoří objektivní a jen velmi těžce překonatelnou bariéru pro sblížení sociálních standardů. Jakkoliv je urychlení ekonomické a sociální integrace potřebné a obecně žádoucí, v současném hospodářském modelu před nástupem 4. průmyslové revoluce, je zjevně nereálné jej zvládnout v horizontu období 2040/2050. Možnosti v tom, jak urychlit proces integrace spočívají právě v efektivním uchopení příležitostí, které nabízí 4. průmyslová revoluce. Nicméně viděno z druhé stránky, s rozvojem 4. průmyslové revoluce bezpochyby přímo souvisí i rizika nejen pro oblasti ekonomického, ale i sociálního života, které jsou na sebe velmi úzce navázány.

Navrhovaná doporučení

Závěry diskuze kulatého stolu Národního konventu lze shrnout do následujících doporučení.

Doporučení Národního konventu o EU

1. Tématika evropského pilíře sociálních práv se zapisuje do celkového konvergenčního procesu uvnitř Evropy. Ekonomická konvergence zemí EU a s ní související sociální konvergence je přitom úkolem na řadu desetiletí. **Je žádoucí, aby byl vývoj v jednotlivých kapitolách sociální dimenze** (ať již jde o pracovní podmínky, rovné příležitosti a nediskriminační přístup na trh práce či o sociální ochranu zaměstnanců a osob stojících mimo trh práce) **nejen systematicky a detailně analyzován, ale aby v něm byly patrné dlouhodobé trendy společenského vývoje.** Obecně je pak nutné v oblasti budování sociálního pilíře **hledat kompatibilitu tří principů:** svobodného vnitřního trhu, vysokých sociálních standardů a pokračující regionální konvergence.

2. Při vyjednáváních o budoucí podobě evropského pilíře sociálních práv je potřeba brát v potaz reálný vývoj v EU. Hledání cest k větší ekonomické a sociální konvergenci musí zohlednit neočekávané události, ke kterým na úrovni EU dochází a jež mají spíše desintegrační potenciál. Jedná se například o situace jako brexit, uprchlickou vlnu či únik mozků, jenž je způsoben přesunem části obyvatel střední a východní Evropy do vyspělejších zemí. Cílem by mělo být **nejen kvalifikovaně a v dostatečném předstihu předvídat kolizní situace, ale také vytvářet nezbytné předpoklady pro růst robustnosti evropského pilíře sociálních práv jako nástroje konvergence**. Nezanedbatelným aspektem, na který musí pilíř sociálních práv odpovědět, je jeho schopnost stát **se jedním z kamenů měnové integrace**, aniž by tím však došlo k poškození zemí stojící mimo eurozónu, zejména zemí se závazkem vstupu.

3. O problematice evropského pilíře sociálních práv je nezbytné **diskutovat v celém jejím kontextu a skrze všechny relevantní platformy**, ať už odborné, veřejné či tripartitní. Je důležité vést tyto diskuse jak na úrovni jednotlivých zemích, tak v rámci jednotlivých uskupení těchto zemí (zejména v konstelaci V4), tak na úrovni EU jako celku, a to zejména s ohledem na jednotlivé evropské instituce. S ohledem na geografické postavení ČR a její zásadní (a dokonce i v evropském měřítku výjimečný) zájem na co nejlepších hospodářských a politických vztazích uvnitř Evropy, **by se ČR měla stát moderátorem debaty o sociální Evropě** a působit tak v této oblasti jako most mezi východem a západem a do určité míry i severem a jihem.

4. První příležitostí k zintenzivnění debaty o zavedení evropského systému sociálních práv bude zveřejnění Bílé knihy na konci dubna 2017. Je žádoucí, aby v návaznosti na vydání tohoto dokumentu proběhly jak napříč státní správou a stakeholdery, tak ve spolupráci s ostatními členskými zeměmi **intenzivní diskuse o budoucí žádoucí podobě evropského pilíře sociálních práv**, tak aby ČR disponovala srozumitelnou národní pozicí do doby zahájení listopadové konference k pilíři sociálních práv ve Stockholmu.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuze.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu a na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU).